

A „KÖZVETETT” DISZKRIMINÁCIÓ (MALADMINISTRATION)*

A nemzeti és kisebbségi jogok országgyűlési biztosát a kisebbség tagjai, illetve a nem kisebbséghez tartozó, de a kisebbségek érdekeit szem előtt tartó szervezetek védelmezett kisebbségi jogsérelemmel keresik meg. Ezt a biztos körülmények között lefolytatott, tényfeltárási eljárása követi, amelynek eredményeképp megállapítható az is, hogy *közvetlenül* ugyan *nem mutatható ki kisebbségi jogsérelem*, de a közigazgatás hibás működése olyan döntéseket eredményez, amelyek a panaszosok más alkotmányos jogait, illetve jogszabályt sértenek.

A közigazgatás (vagy tisztviselő) lélektelen, bürokratikus ügyintézését, viselkedését nevezi a nemzetközi szakirodalom „maladministration”-nak. Erre a jelenségre következnek példák.

a) A községi cigány kisebbségi önkormányzat elnöke, a panaszos lakásproblémája ügyében nyújtott be indítványt. Mivel a cigány lakosság köréből több, lakásépítési költséggel kapcsolatos panasz érkezett, ezért a vizsgálatot kiterjesztettem az önkormányzat 1994–1996 közötti, az első lakáshozjutók támogatása körében hozott döntéseire.

Így derült fény az önkormányzat jogsértő gyakorlatára is. A javaslattevői jogkörrel bíró bizottság és a képviselő-testület elmulasztotta a kérelmek elutasításáról szóló döntését a törvénynek megfelelő formában meghozni, ezzel megfosztotta az elutasítással érintett kérelmezőket a törvény alapján biztosított jogorvoslati lehetőségtől.

A képviselő-testület hivatala az ügyfél kérelmére az eljárást meg sem indította, az iratbetekintésre megkért ügyiratban, a helyszíni eljárás alkalmával a kérelmen kívül egyéb iratot, vagy az eljárás megindítására, illetve eljárási cselekményre vonatkozó feljegyzést nem találtam, az ügyfélnek csak a helyszíni eljárást követően (a kérelem benyújtásától több mint egy év telt el) küldtek kérelmével kapcsolatos „Tájékoztató”-t.

Az ügyben folytatott vizsgálat alapján megállapítottam, hogy kisebbségi jogsérelem közvetlenül nem mutatható ki, de az önkormányzat a panasz alapját képező tevékenysége során súlyosan megsértette mind az államigazgatási eljárásról szóló törvényt, mind az önkormányzati törvény rendelkezéseit, ezért ajánlást tettem a közigazgatási hivatal vezetőjének arra, hogy a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény

98. §-ában biztosított jogkörében eljárva vizsgálja meg az önkormányzat képviselő-testületének lakásépítési és lakásvásárlási támogatással kapcsolatos döntéshozatali eljárását. Ugyanakkor kezdeményeztem az önkormányzat képviselő-testületénél, hogy vizsgálja felül a képviselő-testület hivatalának az önkormányzat működésével, ezen belül a lakásépítési és lakásvásárlási támogatással kapcsolatos közigazgatási feladat ellátását.

b) A szociális jellegű ügyek vizsgálata során az állampolgárokat ért konkrét diszkriminációt általában nem lehetett megállapítani, bár a panaszosok döntő többsége erre hivatkozással kérte az országgyűlési biztos segítségét. A legtöbb beadványban a települési önkormányzatok segélyezési és ügyintézési gyakorlatát, a közigazgatási eljárás során tapasztalható, közösségeket és egyéneket sértő bánásmódot kifogásolják.

Az ügyfél a hatósággal szemben általában kiszolgáltatottságot érzékel. Ez határozottan igaz olyan polgárokra (mindenekelőtt a cigánysághoz tartozókra), akik kisebbségi helyzetüknél fogva többszörösen is hátrányos helyzetben lévőnek érzik magukat. A települési önkormányzatok polgármesteri hivatalainak különös gondot kellene fordítani a roma népesség problémáinak kezelésére, kérelmeik, panaszai intézésére. Ha nem ilyen szemlélettel foglalkoznak velük, hátrányos helyzetűnek, kiszolgáltatottnak érzik magukat, diszkriminációt tapasztalnak akkor is, ha ügyük intézésekor az anyagi jogszabályok nem sérülnek ugyan, de nem kapnak meg minden szükséges információt vagy nem a hivatalos személyektől jogosan elvárható hangnemben beszélnek velük, esetleg problémáikat jelentéktelennek minősítik és nem is foglalkoznak azokkal. A diszkriminációnak ez a megnyilvánulási formája a beadványok többségében fellelhető. Különösen sérelmes a hatóság részéről tapasztalható „lekezelés”, nemtörődőmség, ha írástudatlan vagy magát írásban nehezen kifejező személyről van szó. Ez a magatartás érhető tetten azokban a beadványokban, amelyekben az ügyfelek arról panaszkodnak, hogy szociális támogatásra vonatkozó kérelmeiket az illetékesek sorozatosan elutasítják. Megkereséseinkre a hatóságoktól mindig azt a választ kapjuk, hogy írásban nem, vagy alig adtak be a panaszosok kérelmet, pedig nyilvánvalóan csak arról van szó, hogy nem írásban terjesztették elő problémájukat és az eljáró hatóság röviden elutasított.

* Részlet Kaltenbach Jenő, *a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 1995–1996. évi beszámolójából*

ta őket, ahelyett hogy segítségükre lett volna. Az ilyen ügyek részletes vizsgálata során kiderül: ha kérelmük írásos formában kerül az ügyintézőhöz, nem lenne lehetőség a segítség megtagadására.

Ismerjük az önkormányzatok nehéz pénzügyi helyzetét, tudjuk, hogy a munkahellyel évek óta nem rendelkező, segélyekből, családi pótlékokból és jobb esetben állami támogatásból élő polgárok segély iránti igényei és az önkormányzatok anyagi lehetőségei között az esetek legnagyobb részében nagy a különbség, ami feszültségek forrása lehet. Az önkormányzatok rendeletekben szabályozták a szociális ellátások különböző formáit, és ragaszkodnak ahhoz, hogy a benyújtott kérelmeket mindig a saját normáikban meghatározott feltételek alapján bírálják el. Diszkriminációt eredményezhet azonban az önkormányzatoknak azon gyakorlata, amikor a kérelmező anyagi lehetőségei alapján jogot formálhatna az általa igényelt segélyre, de kérelmét költségvetési problémákra (pénzhiányra) hivatkozva elutasítják. Ha ez költségvetési év végén történik és ezt követően valamennyi segélykérelmet ilyen indokollással utasítanak el, az önkormányzat eljárása érthető és magyarázható. Ha azonban év közben történik ilyen indokkal a kérelem elutasítása, majd ezt követően mások kérelmeit kielégítik, az eljárás diszkriminatív jellege vitathatatlan. Ez a gyakorlat megengedhetetlen! A jogegyenlőség elvének, valamint a diszkrimináció tilalmának is jobban megfelelne az az eljárás, ha az önkormányzatok költségvetési lehetőségeik gondos mérlegelése után módosítanák rendeletüket, és összhangot teremtenének a várható igények és anyagi lehetőségek között. Ezzel lehetővé válna, hogy mindazon kérelmeket, amelyek a feltételeknek megfelelnek, a költségvetési év teljes időszakában ki tudják elégíteni. Minden ezzel ellentétes eljárás a diszkrimináció tetten érhető formája és kötelességünk tenni ellene.

c) Vizsgálataink során egyénektől és roma kisebbségi önkormányzatoktól is érkezett olyan beadvány, amelyben felvilágosítást kérnek konkrét ügyekkel és hivatalos szervek eljárásával kapcsolatban. Mindegyik esetben azt állapítottam meg, hogy a települési önkormányzatok egy része nemcsak az ügyfeleket, de a kisebbségi önkormányzatot sem tekinti partnerének, visszatart bizonyos információkat.

Ilyen volt az az eset, amikor a községi roma kisebbségi szervezet azért kérte az országgyűlési biztos vizsgálatát, mert azt tapasztalták és sérelmezték, hogy a segélyt kérőket a polgármesteri hivatal dolgozói feljelentették, és a rendőrség eljárást folytat ellenük.

A vizsgálat során megállapítottam, hogy az önkormányzat nem a kérelmezők sérelmére kezdeményezte a rendőrség eljárását. Az történt, hogy a hivatal dol-

gozóinak tapasztalata szerint a segélykérelmeket ugyanaz a személy, ugyanazon az írógépen írta, ezért felmerült a „zugírászat” gyanúja, az, hogy valaki kihasználva a kérvényírásban gyakorlatlan embereket, anyagi ellenszolgáltatás fejében ajánlja szolgálatait. Gyanújukat közölték a rendőrséggel is, és a rendőrkapitány nyomozást rendelt el. Ennek során a kérelmezők egy részét tanúként meghallgatták, de ezek a személyek nem kaptak tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy miért folyik eljárás, és őket milyen minőségben vonták be a nyomozásba. Az önkormányzat sem informálta a felháborodott embereket, akik végül az országgyűlési biztostól tudták meg, hogy mindez nem ellenük irányult, hanem a védelmüket szolgálta.

Információ hiányát sérelmezte egy másik község roma kisebbségi szervezetének elnöke is, amikor kérte, küldjék meg részükre az önkormányzat szociális rendeletét, mert szerintük a romák kérelmeit megalapozatlanul utasítják el.

A vizsgálat megállapította, hogy az önkormányzat nem alkotott rendeletet a rendszeres nevelési segély folyósításáról, ennek ellenére sorozatosan döntöttek az e tárgyban beadott kérelmek elbírálásáról. Kezdeményezésemre a törvénysértő állapotot megszüntették, a hiányzó rendeletet megalkották, de azt a kisebbségi érdekvédelmi szervezet csak közreműködésünkkel kapta meg, mert az önkormányzattól hiába kérték, a tisztségviselők elzárkóztak az együttműködéstől.

A lélektelen, bürokratikus ügyintézésből származó hátrány egyik formája az is, amit más ügyben tapasztaltunk. A törvény igen bonyolult szabályozza a gépkocsiszerzési támogatás megállapításával kapcsolatos eljárását, ezért a kérelmet az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló, többször módosított 1981. évi I. törvény 42. § (2) bekezdésében meghatározott egyszerűsített határozatban elbírálni nem lehet. Ha ez történik, az ügyfél nem kap tájékoztatást arról, miként és mikor juthat a számára megítélt összeghez, hogy a kérelmet évente felül kell vizsgálni, és ha mindezzel nem ért egyet, hová fordulhat jogorvoslatért. A panaszos kérelmét egyszerűsített határozatban bírálták el, ezért beadványában az eljáró hatóság jogsertését panaszolta, pedig csak nem volt elég információja a további ügyintézésről. Az eljárás megváltoztatására tett kezdeményezésem az illetékesek elfogadták, és remélhetőleg ennél az önkormányzatnál más ügyekkel kapcsolatban is hasznosítják észrevételeimet, mert az egyszerűsített határozat mellőzése bizonyos esetekben akkor is indokolt, ha szükséges, hogy az ügyfél megismerje a döntés jogi hátterét, ne maradjon bizonytalanságban, és tudja, hogy lehetőség van jogorvoslatra.